

Leestekens van het landschap

Het Luttenbergerven

*Een nieuwe
website over kleine
landschapselementen*

Een landschapsdeskundige weet vaak veel te vertellen over bepaalde elementen in het landschap. De rapporten en boeken staan keurig bij hem in de kast. Ook iemand die al lang in hetzelfde dorp woont weet nog wel hoe de vroegere gebruiken waren en waarom dat ene bosje daar ligt en waarom die ene sloot de rare bocht maakt. Zo is er alles bij elkaar heel veel kennis over kleine landschapselementen voor handen maar die is echter heel slecht ontsloten. Het project Leestekens in het landschap maakt daar, samen met alle deskundigen, verandering in.

— Oscar Borsen (Landschapsbeheer Friesland), Gerrit-Jan van Herwaarden (LandschappenNL) & Theo Spek (Rijksuniversiteit Groningen)

foto Arne ten Hoeye

Onder: Een meestooft is een gebouw in het zeeleilandschap van Zuidwest-Nederland waarin wortels van het gewas meekrap werden gedroogd, fijngestampt en gekookt. De meekrap (*Rubia tinctorum*), ook wel mee of mede genoemd, is een van oorsprong in klein-Azië voorkomende plant die behoort tot de sterbladigenfamilie (*Rubiaceae*). Meekrap werd sinds de Middeleeuwen in Zeeland geteeld en is van oudsher gebruikt als grondstof voor de rode kleurstof alizarine.

foto Beeldbank Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed

> De kennis over historische landschapselementen in Nederland is versnipperd, slechts gedeeltelijk gepubliceerd, goeddeels alleen in boekvorm beschikbaar en daardoor vrij slecht toegankelijk voor grote groepen mensen. Bovendien is het een onderwerp waarover niet alleen veel kennis bij deskundigen (wetenschappers, erfgoedorganisaties, natuur- en landschapsorganisaties) berust, maar zeker ook bij lokale bewoners en vrijwilligers overal in Nederland. Dit vraagt dus om nieuwe verbindingen tussen expert knowledge en local knowledge. Het verbinden van professionals en vrijwilligers was dan ook de belangrijkste drijfveer voor het opstarten van een project van de Rijksuniversiteit Groningen en LandschappenNL, dat geleid heeft tot een interactieve website over kleine landschapselementen: www.leestekensvanhetlandschap.nl. Daarin zijn de betekenis en achtergronden van meer dan driehonderd kleine landschapselementen in Nederland weergegeven. De wiki-achtige opzet maakt het mogelijk om zelf informatie toe te voegen of te corrigeren. Op deze manier wil het initiatief een bijdrage leveren aan behoud en herstel van kleine landschapselementen.

Een schatkamer vol landschapselementen

Weet u wat een meestooft is? Of een daliebult, een kliendobbe of een biest? Het Nederlandse landschap heeft vele honderden soorten landschapselementen, soms ontstaan door de natuur, veel vaker door de mens. Ze zijn het resultaat van eeuwen landschapsgebruik. Sommige elementen, zoals houtwallen, sterrenbossen of trekvaarten komen in allerlei delen van Nederland algemeen voor en hebben ook overal min of meer hetzelfde uiterlijk en dezelfde benaming. Maar er zijn ook elementen die heel specifiek aan bepaalde landschappen of microregio's zijn verbonden en streekgebonden namen hebben. Voorbeelden zijn de meestoven in Zeeland, waar in het verleden rode verfstoffen uit de wortels van het gewas meekrap werden gewonnen. Of de pingo's in bepaalde delen van Drenthe en Friesland: kleine meertjes ontstaan door smeltend ijs uit de laatste ijstijd.

Tezamen vertegenwoordigen deze honderden soorten landschapselementen een uitzonderlijk rijke categorie van ons Nederlandse landschappelijke erfgoed. Tegelijkertijd zijn ze ook voor het voortbestaan van veel planten en dieren in het agrarisch cultuurlandschap van onschatbare waarde. In het onlangs uitgebrachte boek *Agrarisch natuurbeheer in Nederland* wordt gewezen op drie functies van groene landschapselementen: het verschaffen van voedsel aan dieren, beschutting en gelegenheid om te nestelen of te overwinteren. Naast hun habitatfunctie zijn landschapselementen belangrijk als netwerk voor de verspreiding voor planten- en diersoorten. Omdat ze meestal niet goed meer passen in moderne vormen van landgebruik, vormen ze door hun kleine omvang en het ontbreken van gerichte beschermingsmaatregelen vaak ook een heel kwetsbare – en soms zelfs bedreigde – categorie van ons erfgoed. Voldoende reden om meer aandacht te besteden aan deze bijzondere pareltjes in ons Nederlandse landschap.

Een nieuwe website

Dankzij een gift van een anonieme geldschieter kon bij het Prins Bernhard Cultuurfonds het Leestekens van het Landschap Fonds worden opgericht. Dit fonds gaf

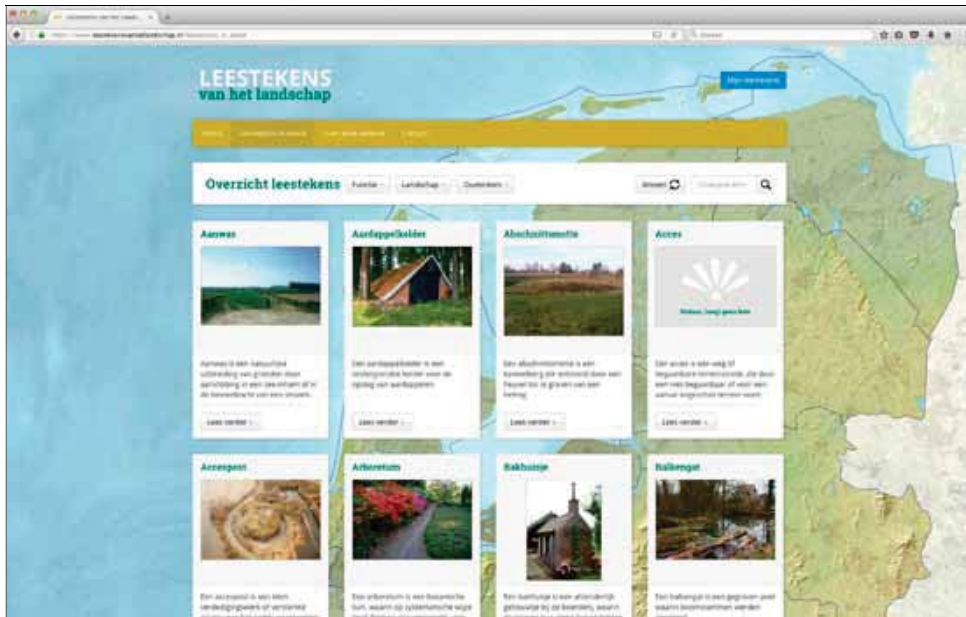

foto Albert-Erik de Winter

Loofgang op landgoed Mariëndaal bij Arnhem.

aan het Kenniscentrum Landschap van de Rijksuniversiteit Groningen de opdracht om een website te ontwerpen waarmee de beschikbare kennis over kleine landschapselementen in Nederland op een zo laagdrempelige wijze aan een breed publiek wordt aangeboden. Met hulp van LandscappenNL en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed is afgelopen jaar de website www.leestekensvanhetlandschap.nl gebouwd. Belangrijk doel is om hierin zowel de kennis van deskundigen (wetenschappers, natuurorganisaties, erfgoedorganisaties) als die van lokale ervaringsdeskundigen (vrijwilligers) met elkaar te verbinden. Tot dusverre zijn de werelden van professionals en vrijwilligers in Nederland nog te veel gescheiden, waardoor belangrijke kansen worden gemist. Veel specifieke kennis over historische landschapsele-

menten is bovendien slecht gedocumenteerd of alleen in vakliteratuur te vinden. Hoogste tijd om deze toegankelijk te maken voor een veel grotere groep van mensen. Bezoekers van de website treffen op dit moment een lijst van 326 verschillende landschapselementen aan. Wie op een van deze elementen klikt, krijgt informatie over de betekenis, het ontstaan, de ouderdom en de geografische verspreiding van het desbetreffende element. Wie bijvoorbeeld op het element met de ietwat vreemde naam 'ha-ha' klikt, ontdekt dat het hier om een verdiepte, droge gracht gaat die regelmatig te vinden is in tuinen en parken uit de 19^e eeuw die zijn aangelegd in de Engelse landschapsstijl. De website bevat bovendien een ruime databank van zowel historische als actuele foto's. Wie verder wil lezen

krijgt bovendien een overzicht van relevante literatuur.

Iedereen kan bijdragen!

De website Leestekens van het landschap is nog volop in ontwikkeling. Bij veel elementen staat nu nog slechts de meest basale informatie. Dankzij een wiki-achtige opzet kunnen zowel professionals als vrijwilligers zelf informatie aanvullen of corrigeren. Via een e-mail aan de webmaster krijgt iedere geïnteresseerde een eigen account waarmee teksten kunnen worden bewerkt of aangevuld en nieuwe foto's worden toegevoegd. Daarmee kan hij/zij bijvoorbeeld eenvoudig nagaan of er landschapselementen ontbreken waar hij informatie over heeft om deze info vervolgens toe te voegen. Ook is het mogelijk om artikelen over

Wetering

foto Jan Smit

Tuunwal

foto Albert-Erik de Winter

foto: Albert-Erik de Winter

Houtwal

een bepaald element in pdf-vorm toe te voegen aan de website. Heel bijzonder is bovendien de functie waarmee specifieke landschapselementen op kaart kunnen worden ingetekend. Zo vormt zich in de loop der tijd een steeds completere en rijk gevarieerde site.

Deelnemers gezocht

Beheerders, maar zeker ook vrijwilligers zijn door hun specifieke landschaps- en streekkennis van groot belang voor de kwaliteit van de nieuwe website. De makers van de site zoeken daarom beheerders en vrijwilligers die de website verder willen uitbouwen. In het bijzonder gaat het om personen die in het verleden bepaalde landschapselementen in de eigen streek hebben geïnventariseerd of dat misschien in de nabije toekomst gaan doen.

Recent heeft een IVN-werkgroep bijvoorbeeld een groot aantal doorbraakkolken in het Groningse Dollardgebied in kaart gebracht en op de website voorzien van uitgebreide achtergrondinformatie bij elke kolk. Een ander voorbeeld is de fotograaf Koos Broek die in het kader van zijn project 'Dutch mountains' bezig is met het fotograferen van kunstmatige verhogingen in Nederland. Hij heeft al enkele landschapselementen aan de lijst toegevoegd en voorzien van informatie en beeldmateriaal.<

De website 'Leestekens van het landschap' is gemaakt door het Kenniscentrum Landschap en Landschappen.nl. Dit was niet mogelijk zonder initiatief en financiële ondersteuning van het Leestekens van het Landschap Fonds en het Prins Bernhard Cultuurfonds. Voor meer informatie, het aanmaken van een account of het aanmelden als vrijwilliger: www.leestekensvanhetlandschap.nl/contact

ADVERTENTIE

Staro
NATUUR EN BUITENGEBIED

ECOLOGISCH ONDERZOEK
GEBIEDS-EN NATUUR ONTWIKKELING
BOS- EN NATUUR BEHEER

Lodderdijk 38a
5421 XB Gemert
tel (0492) 450 161
fax (0492) 450 162
info@starobv.nl

www.starobv.nl